

Skandalista z salonów - Édouard Manet

- [Skandalista z salonów - Édouard Manet](#)

Skandalista z salonów - Édouard Manet

Ważne daty

1832-1883 – lata życia Édouarda Maneta

1849 – podjęcie nauki w pracowni Thomasa Couture’a

1856 – zakończenie nauki; opuszczenie atelier Thomasa Couture’a

1863 – namalowanie obrazu *Śniadanie na trawie*, wystawienie na Salonie Odrzuconych

1864 – skandal po wystawieniu *Olimpii*; wyjazd Maneta do Hiszpanii

1874 – pobyt u Moneta w Argenteuil

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

II. Zapoznanie z najwybitniejszymi dziełami w zakresie architektury i sztuk plastycznych.

Uczeń:

II.2. wskazuje twórców najbardziej reprezentatywnych dzieł;

II.3. umiejscawia dzieła w czasie (wskazuje stulecie powstania dzieł sztuki dawnej, a w przypadku dzieł sztuki nowoczesnej i współczesnej datuje je z dokładnością do połowy wieku), w nielicznych przypadkach, dotyczących sztuki nowoczesnej i współczesnej, zna daty powstania dzieł lub datuje je z dokładnością jednej dekady;

II.9. identyfikuje najbardziej reprezentatywne i najstojniejsze dzieła na podstawie charakterystycznych środków warsztatowych i formalnych oraz przyporządkowuje je właściwym autorom;

III. Zapoznanie z dorobkiem najwybitniejszych twórców dzieł architektury i sztuk plastycznych. Uczeń:

III.1. wymienia najistotniejszych twórców dla danego stylu lub kierunku w sztuce;

III.4. łączy wybrane dzieła z ich autorami na podstawie charakterystycznych środków formalnych;

III.5. na podstawie przedłożonych do analizy przykładów dzieł formułuje ogólne cechy twórczości następujących twórców: Fidiasz, Poliklet, Praksyteles, Giotto, Jan van Eyck, Hieronim Bosch, Masaccio, Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci, Michał Anioł, Andrea Mantegna, Piero della Francesca, Rafael Santi, Giorgione, Tycjan, Jacopo Tintoretto, Pieter Bruegel Starszy, Albrecht Dürer, Hans Holbein Młodszy, Donatello, Filippo Brunelleschi, Andrea Palladio, El Greco, Caravaggio, Gianlorenzo Bernini, Francesco Borromini, Diego Velázquez, Bartolomé Esteban Murillo, Georges de la Tour, Nicolas Poussin, Claude Lorrain, Peter Rubens, Anton van Dyck, Frans Hals, Rembrandt van Rijn, Jan Vermeer van Delft, Antoine Watteau, Jacques Louis David, Jean Auguste Dominique Ingres, Antonio Canova, Berthel Thorvaldsen, Francisco Goya, Eugène Delacroix, Caspar David Friedrich, William Turner, John Constable, Gustave Courbet, Jean François Millet, Eduard Manet, Claude Monet, Edgar Degas, August Renoir, Georges Seurat, Vincent van Gogh, Paul Gauguin, Paul Cézanne, Henri de Toulouse-Lautrec, August Rodin, Gustaw Klimt, Alfons Mucha, Antonio Gaudí, Edward Munch, Henri Matisse, Pablo Picasso, Umberto Boccioni, Wasyl Kandinsky, Piet Mondrian, Kazimierz Malewicz, Marcel Duchamp, Giorgio de Chirico, Salvador Dalí, René Magritte, Marc Chagall, Amadeo Modigliani, Jackson Pollock, Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Claes Oldenburg, Francis Bacon, Yves Klein, Niki de Saint Phalle, Christo, Duane Hanson,

Victor Vasarely, Alberto Giacometti, Constantin Brancusi, Henry Moore, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, oraz artystów polskich i działających w Polsce (m.in. takich jak: Wit Stwosz, Bartłomiej Berrecci, Tylman z Gameren, Dominik Merlini, Bernardo Belotto, Marceli Bacciarelli, Piotr Aigner, Piotr Michałowski, Artur Grottger, Henryk Rodakowski, Jan Matejko, Józef Chełmoński, Maksymilian i Aleksander Gierymscy, Józef Brandt, Olga Boznańska, Józef Pankiewicz, Władysław Podkowiński, Jan Stanisławski, Leon Wyczółkowski, Henryk Siemiradzki, Xawery Dunikowski, Stanisław Wyspiański, Józef Mehoffer, Jacek Malczewski, Witold Wojtkiewicz, Witkacy, Leon Chwistek i inni przedstawiciele grupy formistów, przedstawiciele grupy Rytm, kapistów i grupy „a.r.”, Tadeusz Makowski, Andrzej Wróblewski, Tadeusz Kantor, Jerzy Nowosielski, Alina Szapocznikow, Władysław Hasior, Roman Opałka, Magdalena Abakanowicz);

IV. Kształcenie w zakresie rozumienia i stosowania terminów i pojęć związanych z dziełami sztuki, ich strukturą i formą, tematyką oraz techniką wykonania. Uczeń:

IV.2. zna terminologię związaną z opisem formy i treści dzieła malarskiego, rzeźbiarskiego i graficznego, w tym m.in. nazwy formuł ikonograficznych, słownictwo niezbędne do opisu kompozycji, kolorystyki, relacji przestrzennych i faktury dzieła;

IV.6. właściwie stosuje terminy dotyczące opisu treści i formy dzieł sztuk plastycznych;

V. Zapoznanie ze zbiorami najważniejszych muzeów i kolekcji dzieł sztuki na świecie i w Polsce, a także z funkcją mecenatu artystycznego oraz jego wpływem na kształt dzieła sztuki. Uczeń:

V.3. łączy dzieło z muzeum lub miejscem (kościół, pałac, galerie), w którym się ono znajduje.

Nauczysz się

charakteryzować twórczość Édouarda Maneta;

opisywać tematykę najważniejszych prac artysty;

przyporządkowywać obrazy Maneta do muzeów, w których się znajdują;

analizować wybrane dzieła Maneta.

Na przekór konwencjom

Twórczości Édouarda Maneta od samego początku towarzyszyło niezrozumienie ze strony oficjalnych instytucji wystawienniczych. Już jego debiut w 1859 roku na oficjalnym Salonie, corocznej spotkał się z wyjątkowo chłodnym przyjęciem – obraz *Pijący absynt* wzbudził niechęć prawie wszystkich jurorów. Na Salonach królowały przede wszystkim dzieła o tematyce historycznej, mitologicznej, alegorycznej. Sceny rodzajowe i portrety były akceptowane o ile w pewnym stopniu idealizowały modela i rzeczywistość w myśl konwencji akademickiej. [Realizm](#) *Pijącego absynt* w oczach współczesnych był bulwersujący.

Édouard Manet, „Pijący absynt”, 1858-1859, Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhaga, [wipimedia.org](https://www.wikiart.org/en/Edouard-Manet/Le-Dejeuner-sur-l'herbe), domena publiczna

Pan Manet posiada zalety wystarczające, by odrzucały go jednomyślnie wszystkie jury świata (...) Ma w sobie całą cierpkość tych zielonych owoców, które nigdy nie mają dojrzeć Eugene Delacroix (cyt. za: Andrzej Osiński, *Rewolucjonista mimo woli*, [dostęp: 27.07.2018])

Innego rodzaju kontrowersje wywołał obraz zatytułowany *Balkon*. Manetowi zarzucano, że płótno przedstawia historię trudną do odczytania, a raczej nie przedstawia jej wcale. Zawieszenie akcji w dziele Maneta, zatrzymanie jej w chwili, nie pozwalało wpisać obrazu w tradycję tematów podejmowanych przez artystów.

Édouard Manet, „Balkon”, 1868-1869, Musée d'Orsay, Paryż, [wikimedia.org](https://www.wikiart.org/en/Edouard-Manet/Balcon), domena publiczna

Nowatorskie podejście Maneta do tematów malarskich i stosowane przez artystę środki artystycznego wyrazu budziły podziw innych malarzy. W latach siedemdziesiątych XIX wieku doprowadziło to do naturalnego zbliżenia Maneta impresjonistami. Manet coraz częściej sięgał po tematy z codziennego życia przeciętnych ludzi, pozostając nie tylko dalekim od konwencji akademickich, ale także nie ulegając się wpływom [impresjonizmu](#).

Édouard Manet, „Argenteuil”, 1874, Musée des beaux-arts, Tournai, [eikimedia.org](https://www.wikiart.org/en/Edouard-Manet/Argenteuil), domena publiczna

Skandale, które zmieniły oblicze sztuki. *Śniadanie na trawie* i *Olimpia*

Obrazy Maneta niejednokrotnie wywoływały sensację. Jednak prawdziwym skandalem okazało się płótno *Śniadanie na trawie*, wystawione w 1863 roku razem z innymi niedopuszczonymi do oficjalnej wystawy dziełami na tzw. *Salonie Odrzuconych*. Układ postaci zaczerpnięty został z fragmentu ryciny Marcantonio Raimondi według zaginionego obrazu Rafaela *Sąd Parysa*. Temat nawiązywał do *Koncertu wiejskiego* Giorgione'a. Skandal wywołało jednak nie samo odwołanie się do szlacheckiej tradycji, ale jej konfrontacja ze współczesną nagością pozbawioną historycznego lub alegorycznego kontekstu. Poszczególne elementy obrazu – grupa osób z centralnej części, kosz z jedzeniem na

pierwszym planie, pejzaż w oddali i widoczna w głębi obrazu postać nie są z sobą powiązane. Gesty postaci są niejasne i dwuznaczne.

“ Dzieło to nie poddaje się łatwo jednoznacznej interpretacji. Trudno zrozumieć jakiego rodzaju relacja zachodzi między przedstawionymi postaciami. Krytycy zwracają uwagę na niespójność przedstawionych planów. Widoczna w głębi kobieta brodząca w strumieniu należy jakby do innego świata, ma proporcje nie pasujące do pozostałych postaci. Nagość kobiety z pierwszego planu też nie znajduje żadnego wytłumaczenia. Jej ciekawe spojrzenie skierowane wprost na widza powoduje, że mimo woli czujemy się „podglądaczami” tej intymnej sceny, a nie jej obserwatorami.

Urzekający pięknem obraz Maneta, nie tylko zachwyca pokolenia widzów, ale pobudza też wyobraźnię następnych generacji artystów, którzy już wielokrotnie podejmowali próby trawestowania tego dzieła.

Źródło: Małgorzata Omilanowska, *Złota Encyklopedia PWN*. 2003

Édouard Manet, „Śniadanie na trawie”, 1863, Musée d'Orsay, Paryż, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edouard_Manet_-_Breakfast_in_Grass_-_WGA01618.jpg), CC BY 3.0

Kolejny skandal związany z obrazem Maneta pojawił się podczas zaprezentowania szerszej publiczności obrazu Olimpia. Obraz nawiązuje do renesansowego aktu Tycjana Wenus z Urbino.

Do dzieła Manetowi pozowała paryska prostytutka, której nadał imię Olimpii.

“ Dzisiejszemu widzowi trudno już zrozumieć, dlaczego wystawienie Olimpii na Salonie w 1865 wywołało aż tak wielki skandal. W gruncie rzeczy Manet przestawił na obrazie akt kobiecy, których pełno na płótnach wielkich mistrzów od czasów renesansu. Jego modelka nie jest ani bardziej wyzywająca, ani bardziej prowokująca czy emanująca większym erotyzmem niż wspaniałe Wenus, które wyszły spod pędzla Tycjana, czy Giorgione, albo odaliski malowane przez Ingresa. Różnica nie polega na temacie, lecz na szczegółach, no i tytule. Manet

zrezygnował z mitologicznego kontekstu, nie pokazał pięknej bogini czy odaliski, lecz kurtyzanę i to zupełnie współczesną. Co więcej owa dama nosi imię, które w Paryżu połowy XIX stulecia chętnie przybierały panie uprawiające najstarszy zawód świata. Zamiast amora towarzyszy jej czarna służąca, odwijająca z opakowania przysłany właśnie bukiet kwiatów od wielbiciela.

Krytycy potępiali Maneta także za błędy malarskie, nie mogąc się jednak zgodzić co do tego, czy ciało modelki jest brudne, żółte, czerwone, czy trupiozielone.

Manet nie był skandalistą i chyba nie spodziewał się tak ostrej reakcji krytyki. Świadomie nawiązał w kompozycji do swych wielkich poprzedników, ale swą modelkę pozbawił jakichkolwiek emocji. Nie ma w niej ani prowokacji, ani erotyzmu, jedynie chłód i obojętność. Manet jest tu przede wszystkim malarzem i obserwatorem, który niczego nie opowiada, ani nie moralizuje. Traktuje odtwarzany fragment rzeczywistości jako pretekst do stworzenia perfekcyjnej kompozycji malarskiej o znakomicie skonstruowanych partiach czerni i bieli. Zestawienie karnacji Murzynki i sierści czarnego kota z ciemnym tłem wnętrza, a bladego ciała modelki z białą pościeli i kremowym szalem tworzy prawdziwą symfonię niuansów barwnych, dopełnionych drobnymi akcentami kolorystycznymi bukietu, haftu na szalu i kwiatu we włosach Olimpii.

Źródło: Małgorzata Omilanowska, *Złota Encyklopedia PWN*. 2003

Édouard Manet, „Olimpia”, 1863, Musée d'Orsay, Paryż, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org), domena publiczna

“*Manet jest artystą nowoczesnym, realistą, pozytywistą (...) Maluje ludzi tak, jak ich widzi w życiu, na ulicy lub w mieszkaniu, w ich zwykłym otoczeniu, ubranych wedle naszej mody, krótko mówiąc – jako ludzi współczesnych. Nie byłoby jeszcze w tym nic złego; najgorsze jest to, że artysta stworzył nową formę dla nowego tematu, i to właśnie ta nowa forma wszystkich drażni (...) Jest żywo*

krytykowany, ale także naśladowany; w swojej dziedzinie jest on uznanym mistrzem (...) zapowiadając ową szkołę naturalistyczną, o której marzę wierząc, że odnowi sztukę i poszerzy ramy ludzkiej wytrwałości.

Źródło: Emil Zola, w czasie Salonu z 1985 roku

Współczesne życie w obrazach Maneta

Płótno zatytułowane *Koncert w ogrodzie Tuileries* zapewniło Manetowi miano „malarza życia współczesnego”. Zbiorowy portret przedstawia osoby z rodziny i znajomych Maneta, m. in. poete Charlesa Baudelaire’a. Kompozycja dzieła jest ciasna, postacie stłoczone. Obraz j sprawia wrażenie pozbawionego kompozycyjnego porządku i logicznego układu, a nawet przypadkowości kadru.

Édouard Manet, „Koncert w ogrodzie Tuileries”, 1862, National Gallery, Londyn, Wielka Brytania, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

Okna pracowni Maneta wychodziły na paryski dworzec Saint-Lazare, który stał się tematem jego miejskich pejzaży. Kolej żelazna z lat 1872-1873 jest wyrazem upodobania do współczesnej, wielkomiejskiej scenerii oraz obrazowania nowoczesnej cywilizacji.

Édouard Manet, „Kolej żelazna”, 1873, National Gallery of Art., Waszyngton, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org/), domena publiczna

Codzienna, lecz intymna scena została uwieczniona na obrazie *Nana* - dzieło przedstawia młodą kobietę przed lustrem w momencie bardzo intymnym, bo dokonującą toalety. Odwrócona bokiem do widza kobieta ma głowę skierowaną w jego stronę. Scenie przygląda się elegancko ubrany mężczyzna. Nie jest on jest głównym bohaterem obrazu, jednak jego obecność jest istotna – nadaje buduarowej scenie zupełnie nowy, niepokojący rys, sugerując, że mamy do czynienia z przedstawieniem kobiety lekkich obyczajów. Rzeczywiście, modelką Maneta była – popularna w paryskim półświatku – kochanka księcia d’Orange, zwana *Cytrynką*. W 1877 roku, dzieło to, uznane zostało za niemoralne i odrzucone przez jury Salonu.

Édouard Manet, „Nana”, 1877, Kunsthalle, Hamburg, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manet_Nana.jpg), domena publiczna

W 1882 roku Manet namalował *Bar w Folies-Bergère*. Układ obrazu jest frontalny, niemal hieratyczny, jednak całość komplikuje tło przedstawienia. Za postacią barmanki stojącej za kontuarem znajduje się lustro w którym odbija się kobieta oraz sala i jeden z klientów. Malarz wprowadził do obrazu przestrzeń spoza jego ram, ujął to, co widzi kobieta, pogłębiając kompozycję dzieła.

Édouard Manet, „Bar w Folies-Bergère”, 1882, Courtauld Institute of Art, Londyn, Wielka Brytania, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manet_Bar_at_Folies-Bergere.jpg), domena publiczna

Manet często nawiązywał do malarstwa dawnych mistrzów oraz do malarstwa hiszpańskiego. Jednym z licznych tego przykładów jest obraz przedstawiający *Rozstrzelanie cesarza Maksymiliana*, będący dialogiem z *Rozstrzelaniem powstańców madryckich 3 maja 1808 roku* Francisco Goi. Płótno przedstawia rozstrzelanie cesarza Meksyku Maksymiliana I, które miało miejsce 19 czerwca 1867. Położyło ono kres francuskiej interwencji w Meksyku i próbie budowy katolickiego cesarstwa. Obraz przedstawia moment oddania strzałów. Uderza tutaj beznamiętność obserwacji i brak emocji na twarzy żołnierza przeładowującego karabin. Brutalna scena oddana została w sposób opanowany, a śmierć odarto z dramatyzmu.

Édouard Manet, „Rozstrzelanie cesarza Maksymiliana”, 1867-1868, Kunsthalle, Mannheim, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manet_-_Execution_by_Firing_Squad.jpg), domena publiczna

Zadania

Ćwiczenie 1

Wskaż, które ze zdań charakteryzujących malarstwo Édouarda Maneta są prawdziwe.

- ☐ Manet świadomie i bardzo często nawiązywał do dzieł dawnych mistrzów.
- ☐ Na pewnym etapie swej twórczości Manet uległ wpływom impresjonistów.
- ☐ Dzieła artysty cechuje przemyślana, klasyczna kompozycja.
- ☐ Malując obrazy, Manet operował niewielkimi plamami czystej barwy.
- ☐ Kontrowersje związane z dziełami Maneta wynikały z powodu ukazywania w nich nagości.

Źródło: online-skills.

Ćwiczenie 2

Ułóż obrazy według kolejności ich powstania.

Ćwiczenie 3

Jakich dzieł dotyczą poniższe opisy? Wpisz tytuły obrazów.

Obraz przedstawia grupę trzech osób na leśnej polanie. Tytuł:

Tłum ludzi w otoczeniu drzew. Tytuł:

Ćwiczenie 4

Podaj nazwisko twórcy oraz tytuł obrazu renesansowego, będącego inspiracją do namalowania Olimpii Maneta.

Nazwisko renesansowego artysty:

Tytuł obrazu:

Ćwiczenie 5

Podaj tytuł obrazu i pełen tytuł jego inspiracji.

Tytuł obrazu:

Tytuł inspiracji:

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 6

Rozpoznaj tytuły obrazów i wpisz je pod ilustracjami.

Ćwiczenie 7

.....

.....

.....

Połącz dzieło z muzeum, w którym się znajduje.

Olimpia

Kunsthalle, Mannheim

Rozstrzelanie cesarza Maksymiliana

Courtauld Institute of Art, Londyn

Bar w Folies-Bergère

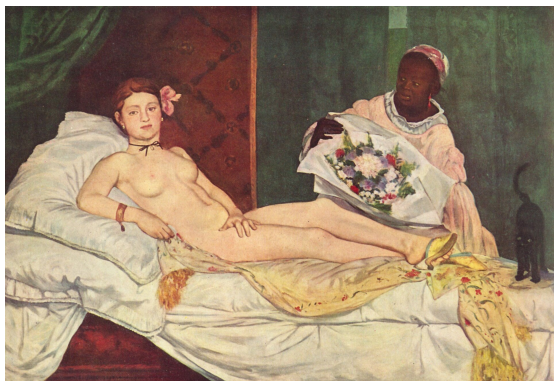
Musée d'Orsay, Paryż

Kolej żelazna

National Gallery of Art, Waszyngton

Polecenie 1

Dokonaj analizy porównawczej obrazów według podanych punktów.

Édouard Manet, „Olimpia”, 1863, Musée d'Orsay, Paryż, Francja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Olympia_-_Edouard_Manet.jpg), domena publiczna

Tycjan, „Wenus z Urbino”, 1538, Galleria degli Uffizi, Florencja, Włochy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Venus_of_Urbino_-_Titian.jpg), domena publiczna

Wymień 4 cechy kompozycji

Podaj cztery cechy kolorystyki.

Wskaż cztery cechy światłocienia.

Wymień cztery cechy ekspresji.

Słownik pojęć

Akademizm

kierunek w sztuce rozwijający się w wieku XIX w kręgu oddziaływania oficjalnych instytucji: akademii sztuk pięknych, wystawowych salonów, urzędowego mecenatu, wyrastający z akademickiej teorii i praktyki warsztatowej, ukształtowanej i utrwalonej w poprzednich stuleciach.

Impresjonizm

kierunek w sztuce, przede wszystkim w malarstwie, rozwijający się głównie we Francji w latach 70. i 80. XIX w. Odchodząc od akademizmu i obiektywnego realizmu impresjonizm rozwinął zasadę pleneryzmu (malowania bezpośrednio z natury), a głównym jego celem stało się wrażeniowe, subiektywne, czysto zmysłowe przekazanie widzenia rzeczywistości, uchwyconej w jej zmieniających się, ulotnych, zależnych od pory roku i dnia stanach. Najważniejsze były dla impresjonizmu studia nad wzajemnymi stosunkami światła i koloru.

Realizm

1. tendencja występująca w sztuce różnych epok, polegająca na odtwarzaniu rzeczywistości w sposób obiektywny, zgodny z bezpośrednią obserwacją natury
2. kierunek w literaturze i sztuce, kształtujący się w poł. XIX w., dominujący do lat 90. XIX w. Przeciwwstawiając się akademizmowi i romantyzmowi twórcy tego kierunku dążyli przede wszystkim do wiernego, obiektywnego przedstawiania typowych przejawów rodzimego, codziennego życia współczesnego. Zrywając z akademicką hierarchią tematów realiści najczęściej przedstawiali sceny rodzajowe, a także pejzaże i portrety. W zakresie środków wyrazu realizm upowszechnił malowanie z natury, swobodniejsze operowanie kolorem i fakturą oraz zdynamizował kompozycję.

Salon sztuki

czasowa wystawa artystyczna (np. doroczny salon jesienny, zimowy) będąca przeglądem dorobku współczesnej sztuki, organizowana przeważnie przez instytucje do tego powołane.

Salon Odrzuconych

Salon Odrzuconych, Salon des Refusés, wystawa obrazów odrzuconych przez jury oficjalnego Salonu, zorganizowana w Paryżu 1863, w Palais de l'Industrie.

Ekspozycję otwarto z polecenia cesarza Napoleona III, który w ten sposób zareagował na protesty twórców odrzuconych prac. Salon Odrzuconych odegrał ważną rolę w podważeniu prestiżu oficjalnego Salonu. Data tego wydarzenia jest często uznawana za początek historii malarstwa nowoczesnego.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

Słownik terminologiczny sztuk pięknych, Warszawa 1997, wyd. drugie poprawione

Galeria dzieł sztuki

Édouard Manet , „Pijący absynt”, 1858-1859, Ny Carlsberg Glyptotek , Kopenhaga, [wipimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manet_-_Absinthe_Drinker.jpg), domena publiczna

Bibliografia

Maria Poprzęcka, *Manet i impresjoniści*, [w:] *Sztuka świata*, t. 8, s. 225–261, Warszawa 1996

Simon Bartolona, *Manet*, Warszawa 2006

Nathaniel Harris, *Manet. Życie i twórczość*, Warszawa 1995

Henri Perruchot, *Manet*, Warszawa 1961

Patricia Wright, *Manet*, Wrocław 1994

Maria Rzepińska, *Historia koloru w dziejach malarstwa europejskiego*, Warszawa 2009

Maria Rzepińska, *Siedem wieków malarstwa europejskiego*, Wrocław 1991

Jan Białostocki, *Sztuka cenniejsza niż złoto. Opowieść o sztuce europejskiej naszej ery*, Warszawa 2015

Ernst Hans Gombrich, *O sztuce*, Poznań 2016

Barbara Osińska, *Sztuka i czas. Od klasycyzmu do współczesności*, Warszawa 2017